

شکست ناپذیری سازمانی

الگویی برای تحقق اقتصاد مقاومتی

نویسندگان:

محمد حسن ملکی

سید حسین فخرپور

زهرا خوش سپهر

سر شناسه	ملکی، محمد حسن، ۱۳۶۳
عنوان و نام پدیدآور	شکست ناپذیری سازمانی / محمد حسن ملکی، سید حسین فخرپور،
مشخصات نشر	زهره خوش سپهر
شابک	تهران: کتاب اطهر، ۱۳۹۵
وضعیت فهرست نویسی	۴-۴۰-۸۱۳۴-۶۰۰-۹۷۸
موضوع:	فیفا
موضوع	ایران- اقتصاد- آینده نگری
رده کنگره	تحول سازمانی- برنامه ریزی
رده دیویی	۱۳۹۵ ش ۷ / HC۴۷۵
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۰/۹۵۵
	۴۳۸۴۳۹۲

کتاب اطهر

- نویسندگان : محمد حسن ملکی،
سید حسین فخرپور، زهره خوش سپهر
عنوان کتاب : شکست ناپذیری سازمانی
ناظر فنی : محمد حسین اطهر
شابک : ۴-۴۰-۸۱۳۴-۶۰۰-۹۷۸
نوبت چاپ : ۱/۱۳۹۵
شمارگان : ۱۰۰۰
قیمت : ۱۵۰۰۰ تومان

دفتر: تهران- خیابان قصرالدشت _ نبش بوستان سعدی_ پلاک ۵۵۵ _ واحد همکف ۶۶۸۷۲۹۵۸ _ ۰۹۳۰۰۰۳۲۰۲۱

www.atharbook.ir

atharbook@elenoon.ir

پیش گفتار

بررسی شعارهای سال‌های اخیر که توسط مقام معظم رهبری اعلام شده است به خوبی اهمیت مباحث اقتصادی را نشان می‌دهد. در دهه‌های اخیر اقتصاد و نیروهای آن نقش محوری در تمامی حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، فناورانه و علمی دارند. بودجه بسیاری از فعالیت‌ها از جمله در بخش پژوهش و فناوری به صورت در صدی از بودجه سالیانه تعریف می‌شود. در واقع هر چه اقتصاد و فعالیت‌های مربوط به آن در رونق باشند مابقی فعالیت‌ها هم وضعیت مناسبی خواهند داشت. مکاتب و تئوری‌های مختلفی در اقتصاد مطرح شده‌اند. هر یک از این رویکردها در دوره‌ی زمانی مختلفی مطرح شده و طبیعتاً دارای ضعف و قوت‌هایی هستند. برای مثال کینز نظرات خود را در دوره بحران اقتصادی دهه ۱۹۲۰ غرب مطرح نمود.

بحران اقتصادی سال‌های اخیر غرب که از بخش مسکن شروع شد ضعف و آسیب‌پذیری اقتصادهای غربی را به خوبی نشان داد. وابستگی بیش‌ازاندازه بسیاری از این اقتصادها به هم باعث آسیب و خسارت فراوان گردید. مقام معظم رهبری از سال‌ها قبل روی بحث مقاومت‌سازی اقتصاد و ساختارهای آن تأکید فراوان داشته‌اند. متأسفانه بسیاری از افراد برداشت نادرستی از بحث اقتصاد مقاومتی دارند و آن را با ریاضت اقتصادی معادل می‌دانند. در صورتی که حتی در کشورهای غربی هم مفاهیمی چون پایداری، تاب‌آوری و شکست‌ناپذیری طرح شده و با استقبال فراوان مواجه شده‌اند. شکست‌های اخیر در اقتصادهای غربی، اندیشمندان و صاحب‌نظران این کشورها را با ضرورت مقاومت‌سازی اقتصادی آشنا نموده است.

اقتصاد مقاومتی به دنبال تقویت بنیه اقتصادی کشور، تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی، پشتیبانی از کسب‌وکارهای دانش‌بنیان و حضور فعال در بازارهای بین‌المللی است. یکی از مشکلات عمده کشور ما در دهه‌های اخیر وابستگی اقتصاد به نفت است. تحریم‌های نفتی و بانک

مرکزی، آسیب‌پذیری و ضعف این تفکر را نشان داد. در صورت مقاوم بودن اقتصاد، با ایجاد محدودیت در یک بخش، بخش‌های دیگر به قدری رشد می‌کردند که این محدودیت جبران می‌شد. اقتصاد ما در حوزه‌های مختلفی چون معادن، پتروشیمی، کشاورزی، گردشگری مذهبی و ... قابلیت‌های فراوانی دارد. بنابراین به جای تمرکز روی یک بخش یا حوزه اقتصادی می‌توان روی چند حوزه تمرکز نمود. اقتصاد مقاومتی از مفاهیمی است که برای اجرایی شدن نیاز به کار نظری دارد تا از حالت ابهام و آشفتگی خارج شود. کتاب حاضر تلاش دارد تا با استفاده از نظریه شکست‌ناپذیری سازمانی که از نظریات بدیع در حوزه مقاوم‌سازی اقتصادی است، به مفهوم‌سازی اقتصاد مقاومتی در بخش سازمانی و خرد بپردازد. در فصل اول، مکاتب و نظریات اقتصادی مختلف طرح شده‌اند. فصل دوم به موضوع اقتصاد مقاومتی و الگوهای مربوط به آن می‌پردازد. فصول سوم تا پنجم، مفاهیم شکست‌ناپذیری، ساختارهای شکست‌ناپذیر و زنجیره تأمین شکست‌ناپذیر را تشریح نموده است. پس از طرح نظریه شکست‌ناپذیری در این فصول، محققین به ارائه مدلی برای پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در بخش سازمانی به صورت روش‌مند پرداخته‌اند. کتاب حاضر می‌تواند الگو و راهنمای مناسبی برای صنعت‌گران، کارآفرینان، سیاست‌گذاران و مدیران دولتی برای پیاده‌سازی و نهادینه‌سازی اقتصاد مقاومتی می‌باشد. امید است این اثر اقدامی عملی برای اجرای اقتصاد مقاومتی در صنایع باشد. درخواست ما از مخاطبان فرهیخته آن است که نقطه‌نظرات ارزشمند خود را از طریق پست الکترونیکی (bozorgmehr.maleki1363@gmail.com) به اطلاع ما برسانند تا نقص‌های کتاب برطرف شود. پیشاپیش از برخوردهای انتقادی با مطالب قدردانی می‌شود و از بازخوردهای صادقانه خوانندگان محترم در ویرایش‌های بعدی استفاده خواهد شد.

محمد حسن ملکی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: اندیشه‌های اقتصادی

۳	مقدمه
۳	۱-۱- اقتصاد عصر باستان
۷	۱-۲- قرون وسطی و نهضت رنسانس
۸	۱-۲-۱- قرون وسطی
۹	۱-۲-۱-۱- عقاید اقتصادی در قرون وسطی
۱۰	۱-۲-۲- رنسانس
۱۳	۱-۳- مکتب سوداگری
۱۶	۱-۴- مکتب فیزیوکراسی
۲۰	۱-۵- مکتب کلاسیک
۲۲	۱-۵-۱- نقش اسمیت و ریکاردو در اقتصاد کلاسیک
۲۲	۱-۵-۲- مکاتب سیاسی اقتصاد کلاسیک
۲۳	۱-۶- مکتب سوسیالیسم
۲۶	۱-۷- مکتب نئوکلاسیک
۳۱	۱-۸- مکتب نهادگرایی
۳۵	۱-۹- مکتب کینز
۳۷	۱-۱۰- مکتب اقتصادی شومپتر
۴۲	۱-۱۱- مکتب پولی

۱۲-۱-مکتب نئوکینز	۴۶
۱۳-۱-مکتب اقتصاد اسلامی	۴۹
خلاصه فصل	۵۰
پرسش‌های فصل	۵۱

فصل دوم: اقتصاد مقاومتی

مقدمه	۵۴
۱-۲-پیدایش اقتصاد مقاومتی	۵۵
۲-۲-تعریف اقتصاد مقاومتی	۵۷
۱-۲-۲-اقتصاد موازی	۵۹
۲-۲-۲-اقتصاد ترمیمی	۵۹
۳-۲-۲-اقتصاد دفاعی	۶۰
۴-۲-۲-اقتصاد الگو	۶۰
۳-۲-سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی	۶۲
۴-۲-اهداف و رویه‌های اقتصاد مقاومتی	۶۳
۵-۲-ضرورت‌های پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی	۶۵
۶-۲-مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی	۶۶
۷-۲-الزامات اقتصاد مقاومتی	۷۰
۸-۲-اقتصاد مقاومتی به مثابه رویکردی تهاجمی	۷۳
۹-۲-لزوم نظریه‌پردازی در اقتصاد مقاومتی	۷۵

۷۵.....	۲-۱۰-مقایسه نظریه اقتصاد مقاومتی با تجربیات کشورهای دیگر
۷۸.....	خلاصه فصل
۷۹.....	پرسش‌های فصل

فصل سوم: مفاهیم شکست‌ناپذیری

۸۳.....	مقدمه
۸۴.....	۳-۱-نظریه‌ی قوهای سیاه
۸۵.....	۳-۱-۱-ویژگی‌های قوهای سیاه
۸۷.....	۳-۲-سیستم‌های شکننده، پایدار و شکست‌ناپذیر
۸۷.....	۳-۲-۱-سیستم شکننده
۸۷.....	۳-۲-۲-سیستم پایدار
۸۸.....	۳-۲-۳-سیستم شکست‌ناپذیر
۹۲.....	۳-۳-شکست‌ناپذیری سیستم‌ها
۹۴.....	۳-۴-سنجش شکست‌ناپذیری
۹۸.....	۳-۵-نقد چارچوب جانسون و جورج
۹۹.....	۳-۶-شکست‌ناپذیری از دیدگاه رافی
۱۰۳.....	۳-۷-یادگیری در سیستم‌های شکست‌ناپذیر
۱۰۴.....	۳-۷-۱-سطوح توانمند سازهای یادگیری در شکست‌ناپذیری
۱۰۶.....	۳-۸-ساختار سیستم‌های باز از منظر شکست‌ناپذیری
۱۰۷.....	۳-۸-۱-مدل‌های ساختار باز

۱۰۸.....	۳-۹- مبانی ریاضیاتی شکست‌ناپذیری
۱۱۴.....	خلاصه فصل
۱۱۵.....	پرسش‌های فصل

فصل چهارم: ساختار سازمان‌های شکست‌ناپذیر

۱۲۲.....	مقدمه
۱۲۰.....	۴-۱- ساختار شکست‌ناپذیر
۱۲۲.....	۴-۲- مفهوم ساختار شکست‌ناپذیر
۱۲۴.....	۴-۳- آموزش‌های شکست‌ناپذیری
۱۲۵.....	۴-۴- نسبت مدل‌های کنونی با شکست‌ناپذیری
۱۲۵.....	(۱) مفهوم پایه‌ای مدل تعالی EFQM در موقعیت‌های رقابتی
۱۲۷.....	(۲) مدل ایزو ۹۰۰۱
۱۲۸.....	(۳) مدل 7S مک‌کینزی
۱۳۰.....	(۴) مدل طبقه‌بندی دلویت
۱۳۱.....	(۵) مدل سیستم تفکر نرم
۱۳۷.....	۴-۵- حلقه‌های متعادل و تقویت‌کننده
۱۴۲.....	۴-۶- شکست‌ناپذیر کردن زیرساخت‌های ابری
۱۴۳.....	(۱) روش حد قابل تحمل خطای انفعالی
۱۴۳.....	(۲) روش القای شکست
۱۴۴.....	۴-۶-۱- نظارت و یادگیری در زیرساخت ابری

۱۴۵	۴-۶-۲-گام‌های شکست‌ناپذیری در مدل ابری
۱۴۶	۴-۷-بکارگیری اصول ایمنی در شکست‌ناپذیری
۱۴۸	خلاصه فصل
۱۵۲	پرسش‌های فصل

فصل پنجم: شکست‌ناپذیری و زنجیره تأمین

۱۵۴	مقدمه
۱۵۵	۵-۱-شکندگی شبکه تأمین
۱۶۰	۵-۲-اطلاعات لازم برای شکست‌ناپذیری زنجیره‌ی تأمین
۱۶۲	۵-۳-شکست‌ناپذیری، محیط‌زیست و مسئولیت اجتماعی
۱۶۷	خلاصه فصل
۱۶۸	پرسش‌های فصل

فصل ششم: ارائه مدلی برای شکست‌ناپذیری سازمانی

۱۷۱	مقدمه
۱۷۲	۶-۱-شناسایی معیارها
۱۷۵	۶-۱-۱-غربال معیارها
۱۷۹	۶-۲-روابط درونی معیارهای اصلی
۱۸۰	۶-۲-۱-به دست آوردن ماتریس ارتباط مستقیم
۱۸۱	۶-۲-۲-بی مقیاس سازی ماتریس اولیه

- ۱۸۲..... ۳-۲-۶- محاسبه مقدار بی مقیاس شده کل
- ۱۸۲..... ۴-۲-۶- محاسبه مقدار قطعی
- ۱۸۳..... ۵-۲-۶- محاسبه ماتریس متوسط
- ۱۸۴..... ۶-۲-۶- محاسبه ماتریس تأثیر مستقیم اولی
- ۱۸۴..... ۷-۲-۶- محاسبه ماتریس کامل تأثیرات مستقیم - غیرمستقیم
- ۱۸۵..... ۸-۲-۶- تعیین حد آستانه و تعیین ارتباط شبکه
- ۱۸۸..... ۳-۶- روابط درونی زیر معیارها
- ۱۸۹..... ۱-۳-۶- تعیین ارتباط شبکه برای زیر شاخص‌ها
- ۱۹۲..... ۴-۶- انجام تحلیل شبکه‌ای به کمک نرم‌افزار Super Decision
- ۱۹۲..... ۱-۴-۶- تعریف مدل به‌دست‌آمده در Super Decision
- ۱۹۳..... ۵-۶- فرآیند تحلیل شبکه‌ای
- ۱۹۳..... ۱-۵-۶- جمع‌آوری نظرات خبرگان
- ۱۹۳..... ۲-۵-۶- مقایسات زوجی معیارهای اصلی
- ۱۹۵..... ۳-۵-۶- مقایسات زوجی زیر معیارهای استقبال از ریسک
- ۱۹۶..... ۴-۵-۶- مقایسات زوجی زیر معیارهای درجه نرمی سیستم
- ۱۹۷..... ۵-۵-۶- مقایسات زوجی زیر معیارهای ساختار سازمانی
- ۱۹۸..... ۶-۵-۶- مقایسات زوجی زیر شاخص‌های سیستم‌های پشتیبان
- ۱۹۸..... ۶-۵-۶- مقایسات زوجی زیر شاخص‌های قابلیت اطمینان بالا
- ۲۰۰..... ۸-۵-۶- مقایسات زوجی زیرمعیارهای یادگیری
- ۲۰۱..... ۶-۶- تشکیل سوپر ماتریس اولیه

۲۰۲.....	۶-۷- تشکیل سوپر ماتریس وزنی
۲۰۳.....	۶-۸- تشکیل سوپر ماتریس نهایی
۲۰۴.....	۶-۹- رتبه‌بندی معیارها و زیر معیارها
۲۰۷.....	۶-۱۰- کارایی مفهوم شکست‌ناپذیری در اقتصاد مقاومتی
۲۰۹.....	خلاصه فصل
۲۱۰.....	پرسش‌های فصل

منابع

۲۱۱.....	منابع فارسی
۲۱۲.....	منابع انگلیسی

فصل اول اندیشه‌های

اقتصادی

مقدمه

امروزه اقتصاد کانون اصلی فعالیت‌های بشری به حساب می‌آید. برخلاف جنگ سرد که توانایی‌های نظامی و قابلیت‌های سیاسی سایر مؤلفه‌های قدرت را مشخص می‌سازد، قدرت اقتصادی به عنوان مهم‌ترین عامل ساختار سیاسی، اجتماعی، فناوری و فرهنگی کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مکاتب و اندیشه‌های اقتصادی متعددی در طول تاریخ مطرح شده‌اند که در فصل اول به صورت مبسوط به آن‌ها اشاره شده است. به طور کلی در قرن بیستم دو رویکرد کلی سوسیالیسم و اقتصاد بازار مطرح شده است. پس از جنگ سرد، اغلب کشورها به سمت مالکیت خصوصی، آزادسازی، تعدیل و کوچک‌سازی دولت حرکت کردند. یکی از نمونه‌های موفق اقتصاد بازار، کره جنوبی است. از مهم‌ترین روندهای اقتصادی سال‌های اخیر، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، بهبود فضای کسب و کار، عضویت در سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی، توسعه مزیت رقابتی و پشتیبانی از تقسیم کار بین‌المللی است.

۱-۱- اقتصاد عصر باستان

هرچند تمدن غرب با یونان آغاز شد، اما اگر یونان را مادر تمدن غرب بدانیم، شاید بتوان گفت که روم قدیم پدر این تمدن است. درخشش تمدن یونان، بیشتر در زمینه‌های علم و فلسفه، حکومت و آزادی‌های مدنی، فنون تجارت، هنر و ادبیات و ... بود که بعداً خود الهام‌بخش فرهنگ غرب قرار گرفت، درحالی‌که تأثیرات تمدن روم قدیم به صورت مهارت در

معماری و مهندسی و همچنین قانون‌گذاری به عرصه‌ی ظهور رسیده است. تمدن یونان و روم قدیم چند قرن در جهان باستان ادامه داشت تا زمانی که امپراطوری روم غربی همراه با شورش بردگان، در زیر ضربات سهمگین بربرها در سال ۴۷۶ میلادی از پای درآمد و بدین ترتیب نظام برده‌داری که مانع پیشرفت روزافزون اقتصاد و فرهنگ بود، متلاشی شد.

در یونان و روم باستان، اکثر مردم برده بودند. تمامی کارهای فیزیکی و حتی بیشتر کارهای دفتری و اداری این جوامع بر عهده‌ی بردگان بود. برده‌داران، به‌جز حداقلی از آنچه که برای زنده ماندن بردگان ضروری بود، تمامی تولید آنان را متعلق به خود می‌دانستند و به مصرف می‌رساندند. کشاورزی مهم‌ترین فعالیت اقتصادی بود و در هر مزرعه، برده‌دار با تسلط کاملی که بر زمین و تولید محصول آن داشت، زندگی خود را در تجمّلی پرشکوه می‌گذراند و با این روش بردگان مورد استثمار قرار می‌گرفتند. برده نه مالک زمین بود و نه ابزار کار داشت و در نتیجه زیر سلطه‌ی برده‌دار بود و برای زنده ماندن باید تحت کنترل او کار می‌کرد. بنابراین، جهان‌بینی اقتصادی حاکم بر جهان باستان، معیارهای نظام برده‌داری بود. حتی فیلسوفان برجسته‌ی این دوران مانند افلاطون و به‌ویژه ارسطو استدلال می‌کردند که برده‌داری امری طبیعی است و به‌عنوان تنها نظام ممکن برای برقراری سلسله‌مراتب در کارهای اقتصادی و اداری جامعه، همیشه پایدار خواهد ماند. این فلاسفه معتقد بودند که برخی از مردمان یونان برای بردگی به دنیا می‌آیند و ذاتاً پست‌تر از دیگران هستند، درحالی‌که برخی دیگر برای برده‌داری به دنیا می‌آیند و ذاتاً برترند. افلاطون و ارسطو نه‌تنها از نظام برده‌داری طرفداری می‌کردند، بلکه این نظام را بدون چون‌وچرا به‌عنوان ایدئولوژی مسلط بر جامعه پذیرفته بودند. گرچه نظام برده‌داری بر فعالیت کشاورزی متکی بود، ولی این نظام برای انجام دادن کارهای دیگر و حتی برای پیشرفت علم، فن و فرهنگ نیز مورد استفاده قرار گرفت و از طریق آن یونانیان و رومیان قدیم توانستند در زمینه‌های فلسفی، هنری و حتی فنی به پیشرفت‌هایی نائل آیند. البته این پیشرفت‌ها خالی از محدودیت نبود، یکی از این محدودیت‌ها عدم واگذاری ابزارهای دقیق و ظریف به بردگان بود، زیرا آنان مورد اطمینان اربابان نبودند و این ابزارها را می‌شکستند و یا از آن‌ها به‌عنوان سلاح برای شورش استفاده می‌کردند. در کشاورزی ابزارهای

ابتدایی به کار می‌رفت و به تولید یک محصول محدود بود. از ویژگی‌های دیگر نظام برده‌داری این بود که در آن هر نوع کار خوار شناخته می‌شد و کار کردن، لزوماً قدر و منزلت انسان را بالا نمی‌برد. این نحوه‌ی بینش حتی به زمینه‌ی اختراعات نیز کشیده شده بود. شاید به همین دلیل باشد که رومیان قدیم در زمینه فناوری پیشرفت چندانی نکردند و در نتیجه اقتصاد روم باستان از این جنبه رشدی نداشت.

افکار یونانیان باستان در مورد اقتصاد از آن جهت مهم است که واژه‌ی اقتصاد با مفهوم خاص خود در دوران باستان و برای اولین بار مورد استفاده و بررسی فیلسوفانی چون افلاطون و ارسطو قرار گرفت. این دو فیلسوف اهل آتن بودند و آتن در آن زمان مشهورترین جایگاه نشر و توسعه‌ی افکار و عقاید به حساب می‌آمد و در آنجا، فلسفه، هنر و تفکرات علمی به اوج خود رسیده بود. افلاطون و ارسطو زمانی به نویسندگی پرداختند که آتن دوره‌ی سقوط خود را می‌گذراند و از این جهت، گرچه اندیشه‌های این دو فیلسوف در چارچوب دموکراسی آتن شکل گرفته بود، اما خود آنان، به دموکراسی آتن اعتقادی نداشتند و از آن انتقاد می‌کردند.

در یونان قدیم، باینکه بنگاه تجاری ناشناخته نبود، ولی خانوار به عنوان نماینده‌ی واحد اقتصادی یا کانون فعالیت‌های اقتصادی به شمار می‌رفت. از این جهت، ارسطو اقتصاد را به صورت تدبیر منزل تعریف نمود و معتقد بود که اقتصاد چیزی جز مدیریت اقتصادی خانه نیست. بنابراین، تأکید ارسطو بر خانوار در زمان خود موضوع مهم‌تری در مقایسه با مصرف برای بررسی اقتصادی ارائه نمود. علاوه بر این، حجم فعالیت‌های اقتصادی بیشتر در زمینه کشاورزی بود، در حالی که در شهرها تولید کالاها و مبادله‌ی منظم آن‌ها در بازار به وسیله‌ی طبقه تجار صورت می‌گرفت.

در یونان باستان، اگرچه بازار آزاد کالا در شکل ابتدایی خود وجود داشت، ولی از عملکرد آزاد بازار نیروی کار در اقتصاد خبری نبود. گرچه تمامی کارگران برده نبودند و کار تجارت به طور آزاد، صورت می‌گرفت، ولی در عین حال برده‌داری به صورت یک امر طبیعی محسوب می‌شد و از آن به عنوان یک منبع مالی استفاده می‌گردید.